

پژوهشی نو در بازشناسی

مقتصد الشهداء

«معرفی روایت‌های معتبر و ضعیف در انقلاب عاشورا»

تألیف: ناصر زارعی

سرشناسه:	زارعی، ناصر.
عنوان و نام پدیدآور:	پژوهشی نو در بازشناسی مقتل سیدالشهدا علیه السلام (مبصری روایت‌های صحیح و ضعیف در انقلاب عاشورا) تألیف ناصر زارعی.
مشخصات نشر:	تهران / تربت ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری:	۴۸۲ ص / جدول.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۷۳۵۱-۲۵-۶
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبأ.
عنوان دیگر:	مبصری روایت‌های صحیح و ضعیف در عاشورا.
موضوع:	حسین بن علی (ع)، امام سوم، ۴-۶۱ ق.
موضوع:	واقعه‌ی کربلا، ۶۱ ق.
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۱۵/۴۱۸۶ پ ۴ / ۱۴ ز
رده‌بندی دی‌وی:	۹۵۳۶/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی:	۲۸۶۷۳۲۷
تاریخ در خواست:	۱۳۹۱/۵/۱۲
تاریخ پاسخگویی:	۱۳۹۱/۵/۱۵
کد پیگیری:	۲۸۶۷۵۵۵

نشر تربت

تهران - خیابان شریعتی - خیابان معلم - پلاک ۶۱ تلفن : ۸۸۴۷۵۵۹۵-۶

عنوان : پژوهشی نو در بازشناسی مقتل سیدالشهدا

پدید آورنده : ناصر زارعی

موضوع : حسین بن علی علیه السلام (وقایع انقلاب عاشورا)

ویراستار : سعید بند علی ، محمد پله ور

نوبت چاپ : چاپ اول ، شهریور ۱۳۹۱

ناشر : انتشارات تربت

شمارگان : ۲۵۰۰ نسخه

بهاء : ۱۲۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی : کانون پیام رهبانان

ISBN : 978-964-7351-25-6

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۷۳۵۱-۲۵-۶

کلیه حقوق این اثر محفوظ و هر گونه اقتباس منوط به اجازه کتبی از مولف می باشد

شماره صفحه

فهرست مطالب

۱۳ مقدمه جناب آقای دکتر شنگری

۱۶ مقدمه مؤلف

فصل اول

۲۹ حرف اول

۳۸ اهداف ذکر مصائب اهل بیت

۴۴ هدف از یاد آوری سرگذشت انبیاء در قرآن

۴۶ توصیه‌های لازم به مداحان بزرگوار

۴۹ مرگ معاویه

۴۹ وصیت معاویه به یزید

۵۱ اعلان خبر مرگ معاویه و واکنش امام حسین

۵۲ امام در دارالحکومه کوفه

۵۶ وداع امام با مرقد پیامبر ﷺ و حضرت زهرا

۵۹ سخنان امام با محمد حنفیه

۶۰	وصیت نامه سیدالشهداء
۶۲	وداع ابا عبدالله با زنان بنی هاشم و ام السلمه
۶۴	خروج امام علی (علیه السلام) از مدینه
۶۵	دیدار ملائکه با امام
۶۶	دیدار جنتیان با امام
۶۸	ورود سیدالشهداء به مکه
	فصل دوم
۷۱	دعوت کوفیان از امام
۷۳	پاسخ امام به نامه های کوفیان
۷۳	اعزام مُسْلِمِ بْنِ عَقِيلِ به کوفه
۷۴	ورود مُسْلِمِ بْنِ عَقِيلِ به کوفه و بیعت مردم با او
۷۵	نامه امام علی (علیه السلام) به بزرگان بصره و حوادث بصره
۷۶	مکر عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادِ در ورود به کوفه
۷۷	اقدامات حاکم جدید کوفه
۷۹	قیام مُسْلِمِ بْنِ عَقِيلِ و خیانت کوفیان به او
۸۱	مبارزه و دستگیری مُسْلِمِ بْنِ عَقِيلِ
۸۳	اولین اقدام مسلم بعد از دستگیری
۸۴	مُسْلِمِ بْنِ عَقِيلِ در دارالحکومه کوفه
۸۶	شهادت مُسْلِمِ بْنِ عَقِيلِ
۸۸	شهادت هانی بن عروه

شرایط پس از شهادت مُسْلِمِ بْنِ عَقِيل.....	۸۹
توطئه ترور امام در مکه.....	۹۰
خروج امام حسین علیه السلام از مکه.....	۹۰
دیدارهای امام در مکه.....	۹۰
آخرین دیدار امام با برادرش محمد حنفیه.....	۹۲
خطبه امام در هنگام خروج از مکه.....	۹۳
نامه ابا عبدالله به جوانان بنی هاشم.....	۹۵
اقدام عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ و عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ برای برگشت امام.....	۹۷
پاسخ امام به نامه عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ.....	۹۸
منازل از مکه تا به عراق.....	۹۸
دیدار با بِشْرَ بْنِ غَالِب.....	۹۹
دو تمین نامه و پیک امام علیه السلام برای کوفیان.....	۱۰۱
دیدار با عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُطِيع.....	۱۰۴
خواب حضرت زینب (س) در خُزَیمَه.....	۱۰۵
دستگیری امام از رُهَیْرَ بْنِ قَتَنِ.....	۱۰۵
رسیدن خبر شهادت مسلم و هانی.....	۱۰۷
اثر پای جبرئیل در منزل من است.....	۱۰۸
جدایی اولین گروه از کاروان امام.....	۱۰۹
دیدار با فرزندق شاعر.....	۱۱۰
ورود به عراق و رویا رویی با حُرّ.....	۱۱۱

- ۱۱۳..... اولین خطبه امام در جمع دشمنان
- ۱۱۴..... پاسخ خُرّ به سخنان سیدالشهداء
- ۱۱۵..... تغییر مسیر کاروان به سمت قادسیه
- ۱۱۶..... پیوستن چهار نفر از یاران امام به کاروان
- ۱۱۷..... آغاز محرم الحرام و خواب امام
- ۱۱۸..... دعوت امام از عبیدالله بن خُرّجعی
- ۱۲۰..... رسیدن دستور توقف کاروان
- ۱۲۱..... خطبه امام بعد از رسیدن دستور توقف
- ۱۲۲..... ورود کاروان سیداشهدا به کربلا
- ۱۲۵..... سومین نامه امام به کوفیان
- ۱۲۷..... نامه ابن زیاد به امام علیه السلام و پاسخ ایشان
- ۱۲۸..... ورود لشکر ۴۰۰۰ نفری عُمر بن سعد به کربلا
- ۱۳۰..... خرید زمین کربلا
- ۱۳۱..... تجمع لشکر ۳۰۰۰ نفری عُمر بن سعد در کربلا
- ۱۳۲..... قطع ارتباط کوفه با اردوگاه حسین
- ۱۳۲..... حبیب بن مظاهر و نیروی کمکی از بنی اسد
- ۱۳۳..... منع اردوگاه سیدالشهداء علیه السلام از آب
- ۱۳۴..... کندن چاه آب در کربلا
- ۱۳۴..... ملاقات امام علیه السلام با عُمر بن سعد
- ۱۳۶..... خیانت و دشمنی شمر بن ذی الجوشن

فصل سوم

- نهم مُحَرَّم (عصر تا سوعا) ۱۳۹
- امان نامه برای فرزندان اُمّ البنین ۱۴۰
- شروع حمله دشمن و خواب سیدالشهداء ۱۴۱
- سخنان امام با اصحاب در شب عاشورا ۱۴۴
- روایت دوم از سخنان امام در شب عاشورا ۱۴۶
- نشان دادن جایگاه اصحاب در بهشت ۱۴۸
- یک روایت جعلی و یک روایت مورد نقدا ۱۴۹
- تدابیر نظامی امام العَظِیْم (علیه السلام) در شب عاشورا ۱۵۰
- سخنان امام با حضرت زینب در شب عاشورا ۱۵۳
- تعداد لشکریان امام حسین العَظِیْم (علیه السلام) و عُمرِیْنِ سَعْد ۱۵۷
- صبح عاشورا و آغاز جنگ ۱۶۰
- اولین حمله شمر در صبح عاشورا ۱۶۰
- خطبه سیدالشهداء در روز عاشورا ۱۶۲
- روایت دوم از خطبه حضرت در صبح عاشورا ۱۶۹
- روایت سوم از خطبه حضرت در صبح عاشورا ۱۷۲
- دومین ملاقات امام با عُمرِیْنِ سَعْد در کربلا ۱۷۷
- درخواست ملائکه و جَنّان از امام حسین ۱۷۸
- آغاز جنگ در کربلا ۱۷۹
- استغاثه سیدالشهداء در صبح عاشورا ۱۸۰

- ندامت و توبه حُرِّ بْنِ یَزِیدَ رِیَاحِی ۱۸۰
- مبارزه بُرَیْرُ بْنُ خُضَیْمِر ۱۸۳
- مبارزه وَهَبِ بْنِ عَبْدِالله ۱۸۳
- مبارزه مُسْلِمِ بْنِ عَوْسَجَه ۱۸۴
- مبارزه نافعِ بْنِ هِلَال ۱۸۵
- نماز ظهر عاشورا و شهادت حَبِیبِ بْنِ مُطَّاهِر ۱۸۶
- مبارزه سَعِیدِ بْنِ عُبَیْدُ اللهِ حَنْفِی ۱۸۷
- شهادت فرزند شهید ۱۸۸
- اولین آتش زدن خیمه‌ها در روز عاشورا ۱۸۹
- مبارزه حَنْظَلَهْ بْنِ اَسْعَدَ شَامِی ۱۹۰
- مبارزه جَوْن (غلام امام حسین) ۱۹۰
- مبارزه و شهادت حضرت علی اکبر علیه السلام ۱۹۳
- مبارزه و شهادت عُبَیْدُ اللهِ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ عَقِیل ۲۰۵
- مبارزه و شهادت فرزندان حضرت زینب (س) ۲۰۶
- مبارزه و شهادت مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ عَقِیل ۲۰۷
- مبارزه و شهادت قَاسِمِ بْنِ الْحَسَنِ ۲۰۸
- مبارزه و شهادت اَبُو بَکْرِ بْنِ الْحَسَنِ ۲۱۶
- مبارزه و شهادت برادران حضرت عباس (پسران ام البنین) ۲۱۶
- مبارزه و شهادت اَبُو بَکْرِ بْنِ عَلِی (برادر امام حسین) ۲۱۷
- مبارزه و شهادت حضرت ابوالفضل علیه السلام ۲۱۸

۲۲۱	همراهی سیدالشهداء با حضرت عباس
۲۲۷	بازگشت سیدالشهداء به خیمه‌ها
۲۲۹	وداع حضرت با اهل خيام
۲۳۰	سپردن ودایع امامت
۲۳۱	آخرین تعلیمات امام
۲۳۳	استغاثه سیدالشهداء در عصر عاشورا
۲۳۳	شهادت حضرت علی اصغر علیه السلام
۲۳۶	روایت دوم در شهادت حضرت علی اصغر
۲۴۳	جدول ترتیب شهادت اهل بیت در عاشورا
۲۴۵	مبارزه و شهادت سیدالشهداء علیه السلام
۲۴۶	رجز خوانی اباعبدالله الحسین
۲۴۸	ویژگی‌های امام و یارانشان
۲۴۹	مبارزه سیدالشهداء علیه السلام
۲۵۲	دومین حمله دشمنان به خیمه‌ها
۲۵۴	تیر به پیشانی حضرت
۲۵۴	طلب کهنه پیراهن
۲۵۶	آخرین وداع حضرت
۲۵۷	آخرین دقایق عمر حضرت
۲۵۸	شهادت عبید الله بن حسن
۲۶۰	سومین حمله دشمن به خیمه‌ها

۲۶۰	حالات حضرت زینب (س) در لحظه شهادت امام
۲۶۳	قاتل سیدالشهداء کیست؟
۲۶۴	نحوه شهادت حضرت سیدالشهداء
۲۶۶	وقایع لحظه شهادت حضرت
۲۶۷	جبرئیل در قتلگاه امام
۲۶۸	حضرت مهدی (عج) منتقم خون حسین علیه السلام
۲۶۹	ساعت تقریبی شهادت امام
۲۷۰	برگشت اسب امام به خیمه‌ها
۲۷۳	چهارمین حمله به خیمه‌ها (حمله ساسری)
۲۷۴	غارت اموال و لباس‌های امام
۲۷۵	امام سجاد در خیمه نیم سوخته
۲۷۷	اهل بیت در قتلگاه امام
۲۷۹	اسب راندن بر پیکر مطهر امام
۲۸۱	فرستادن سرمطهر سیدالشهداء به کوفه
۲۸۲	سرانجام سیاهی لشکرهای عمر سعد

فصل چهارم

۲۸۵	شام غریبان در کربلا
۲۸۹	حرکت به سمت کوفه
۲۹۲	سخنان اهل بیت در خروج از کربلا
۲۹۴	حالات امام سجاد در قتلگاه

۲۹۵	دفن پیکر مطهر سیدالشهداء و یارانش.....
۲۹۸	ورود اهل بیت به کوفه.....
۲۹۹	خطبه حضرت زینب در کوفه.....
۳۰۶	گزارش مسلم گچکار و ضعف سند آن.....
۳۰۷	خطبه حضرت فاطمه صغرا در کوفه.....
۳۰۹	خطبه حضرت امّ کلثوم در کوفه.....
۳۱۰	خطبه امام سجّاد در کوفه.....
۳۱۳	مجلس عمومی ابن زیاد و جمارت با سر مطهر.....
۳۱۶	سخنان حضرت زینب (س) با فرزندان پاک مرجانه.....
۳۱۹	سخنان امام سجّاد با ابن زیاد.....
۳۲۰	مکان اهل بیت در کوفه.....
۳۲۱	خطبه ناتمام پسر مرجانه در مسجد کوفه و شهادت عبدالله.....
۳۲۳	اعجاز سر مطهر امام و تلاوت قرآن.....
۳۲۵	نامه حاکم ظالم کوفه به یزید.....
۳۲۶	گزارش‌های تاریخی در تعیین مدت اقامت اهل بیت در کوفه.....
۳۲۸	گزارش‌های معتبر در خصوص اول صفر.....
۳۲۹	واقعیت اربعین و انحرافات آن.....
۳۳۶	نظرات علما مبنی بر نا ممکن بودن حضور اهل بیت در روز اربعین در کربلا.....
۳۴۳	زیارت جابر بن عبدالله انصاری در اربعین.....
۳۴۴	حرکت اهل بیت از کوفه به شام.....

- ۳۴۶ وضعیت اهل بیت در راه کوفه تا شام
- ۳۴۷ منازل و بعضی از وقایع بین کوفه تا شام
- ۳۵۱ مسلمان شدن راهب به وسیله سر امام

فصل پنجم

- ۳۵۵ ورود کاروان اهل بیت به شهر شام
- ۳۵۶ گزارش سَهْل بن سَعْد شَاعِدِی
- ۳۵۷ هدایت مرد شامی به دست امام سجاد
- ۳۶۰ گزارش مزدوران یزید به آن ملعون
- ۳۶۱ ورود اهل بیت به مجلس یزید
- ۳۶۳ رسوائی یزید به دست امام باقر
- ۳۶۴ مبارزه با یزید در قالب ناله و درد دل کردن
- ۳۶۵ جسارت و بی‌حیایی یزید به سر نوراتی امام
- ۳۶۸ سخنان امام سجاد با یزید
- ۳۷۰ دفاع حضرت زینب از دختر سیدالشهداء
- ۳۷۲ خطبه تاریخی حضرت زینب در کاخ ظلم یزید
- ۳۷۸ مکان اسکان اهل بیت در شام
- ۳۷۹ خطبه تاریخی امام سجاد در مسجد جامع شام
- ۳۸۷ مسلمان شدن مرد نصرانی توسط سر امام
- ۴۱۳ عالم یهودی و سر مطهر سیدالشهداء
- ۳۹۰ بهانه جویبهای یزید برای آزار امام

۳۹۱	 خواب حضرت سکینه در شام
۳۹۲	 خواب هند همسر یزید و ترس آن ملعون
۳۹۳	 شهادت حضرت رقیه (س)
۳۹۸	 سخنان امام سجاد با منهل بن عمر
۴۰۰	 عزاداری اهل بیت در شهر شام
۴۰۲	 سرانجام سر مطهر سیدالشهداء
۴۰۳	 برگشت اهل بیت به مدینه
۴۰۴	 قدر دانی حضرت زینب با ام کلثوم از نعمان
۴۰۵	 خبر آوردن بشیر برای مردم مدینه
۴۰۶	 خطبه امام سجاد در بیرون از مدینه
۴۰۹	 ورد کاروان اهل بیت به مدینه
۴۱۴	 دلایل رواج روضه‌های غلط و تحریفات عاشورا
۴۱۷	 معرفی کتاب‌های تحریفی
۴۳۱	 واقعیت خواندن روضه غلط در عالم معنا
۴۳۳	 نمونه‌هایی دیگر از تحریفات لفظی
۴۳۵	 نمونه‌هایی از تحریفات معنوی
۴۳۶	 اخلاص شرط دیگری برای مداحی

فصل ششم

۴۴۱	 تقویم مناسبت‌های مذهبی در طول سال
۴۶۱	 فهرست منابع و مآخذ کتاب

علی‌الکلیه است و درینا که این « قصه عجیب » و « آیت شگفت » که تعبیر خود امام شهید بر نیزه است؛ دست خوش بسیار تحریف‌ها، کج فهمی‌ها، دروغ پردازی‌های دشمنان و دوستان کم‌دان و نادان شده است که پیرایش این آینه از زنگارها و غبارها همت صاحب‌نظران و ژرف‌اندیشان است و کتابی که پیش روست با همین انگیزه و دغدغه‌ی قدسی و عارفانه نگاشته شده است. شیوه شیرین و عالمانه‌ای که در این مقتل است؛ مقایسه و تطبیق مقاتل و بیرون کشیدن درست‌ترین و مقبول‌ترین روایت و گزارش از رخدادها و حادثه‌های کربلا و عاشورا است.

ساختار ویژه متن، مقتل را فراهم آورده است که هم « نقل » است و هم « نقد ». هم « عاطفه » است و هم « عقل ». که این تلفیق هوشمندانه و عالمانه، کتاب را خواندنی‌تر و موثق‌تر و موفق‌تر ساخته است. نکته‌ی دیگر کتاب، آراستن کتاب به سروده‌های بایسته است که متناسب با ذکر حوادث، از شاعران شاخص برگزیده شده است. سروده‌هایی که هم استحکام و اتقان شعری دارند و هم خالی از تحریف‌ها و غلوهای رایج در برخی سروده‌هایند.

حسن انتظام و انسجام مطالب بر اساس تسلسل تاریخی رویدادها، بر ارجمندی اثر افزوده است و آن را برای ذاکران و مداحان و مبلغان خواندنی‌تر و کاربردی‌تر کرده است. توفیق نویسنده‌ی عزیز و فرهیخته، جناب آقای ناصرزارعی را که با دقت و درنگ و وسواس علمی و اخلاص و تعهد این اثر فاخر و ارزشمند را فراهم ساخته‌اند، از بارگاه الهی خواستارم و تردیدم نیست در سایه عنایت حسینی و در تداوم این راه، آثار درخشان‌تر ایشان را در آینده، شاهد و ناظر و خواننده خواهیم بود.

محمد رضا سنگری - تهران ۱۳۹۰/۱۲/۱۹

مُقَدِّمَةٌ

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ! بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ :

﴿ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي وَاخْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي. ^۱﴾

اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيكَ الْحُجَّةَ الْبَشَرِيَّةَ صَلَوَاتُكَ عَلَيْهِ وَعَلَى آبَائِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَفِي كُلِّ سَاعَةٍ
وَلِيًّا وَحَافِظًا وَقَائِدًا وَنَاصِرًا وَدَلِيلًا وَغِيًّا حَتَّى تُسْكِنَهُ أَرْضَكَ طَوْعًا وَتُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا!

امید آخر دل‌های داغ دیده بیا
بیا تو ای شب اندوه را سپیده بیا
که جان شیعه ز هجران به لب رسیده بیا
به سوز سینه آن مادر شهیده بیا
تو را صدا زدن از حنجر بریده، بیا
به شیر خواره انگشت خود مکیده بیا
به خواهری که گریبان خود دریده بیا
بین چگونه ز لب‌هاش خون چکیده بیا
به کودکی که به ویرانه آرمیده، بیا
به غنچه‌ای که شد از ضرب تیر، چیده بیا
به ناله‌ای که حسین (ع) از جگر کشیده بیا
گواه آن همه غم‌های ناشنیده، بیا^۲

مه مبارک در ابر آرمیده، بیا
قسم به مهر رخت، گشته تیرگی ما را
به طول غیبت و اشک مدام و سوز دلت
ز پشت در بشنو، ناله‌های فاطمه (س) را
عزیز فاطمه جدت حسین (ع) در یم خون
به مادری که لبش از عطش زده تبخال
به آن لبی که بر آن چوب خیزران زنده‌اند
کند تلاوت قرآن سر حسین (ع) بر نی
به آن سری که به دیدار دخترش آمد
به لاله‌های بخون افتاده از دم تیغ
به بانگ یا آبتای علی به قلزم خون
بود به سینه میشم، هزار درد نهان

^۱. سوره طه: آیات ۲۴ الی ۲۸.

^۲. غلامرضا سازگار. (در نسخه اصلی مصرع اول بیت هفتم اینگونه آمده است: به آن لبی که بر آن چوب می‌زدند به طشت).

خدای را شاکریم که توفیق عنایتان فرمود تا در زمره محبان، شیعیان و ارادتمندان اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام قرار گیریم و بر ما منت نهاد و توانمان بخشید تا قدمی در حد بضاعت و توان خود برداریم و همچون برادران خطا کار یوسف به یوسف زهرا علیها السلام این گونه حرف دل ابراز کنیم: ﴿يَا أَيُّهَا الْغَزِيرُ مَسْنَا وَأَهْلْنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُّجَافَةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ﴾^۱ و عاجزانه از محضرشان بخواهیم که در چاه تنهایی و غیبتشان همچون گذشته ما را مشمول الطاف بیکران خود در دعا و مناجاتشان با حضرت دوست قرار دهند و پیمانهایمان را لبریز گردانند، گرچه لایق این لطف نیستیم.

عمری گرفته‌ای و مبادا رها کنی

هرگز نگویمت که بیادست من بگیر

از آنجا که حقیر همواره مشمول رحمت و الطاف این آستان بوده و هستم، چندی پیش توفیق یافتم در محضر پاک، با صفا و بی‌ریای شماری از مداحان اهل بیت علیهم السلام باشم و با هم مباحث خارج شدن اهل بیت از مدینه تا بازگشت آنها به این شهر را بازخوانی و بررسی کنیم. مدت‌ها بود جمعی از آن دوستان و عده‌ای دیگر از مداحان و ارادتمندان اهل بیت علیهم السلام که از آن مباحث مطلع بودند از اینجانب می‌خواستند تا آنها را به رشته تحریر درآورده و تبدیل به کتاب گردانم، اما من علیرغم ارادت به همه مداحان و نوکران حضرت اباعبدالله علیه السلام و نیز استدلال‌ها و اصرار آن بزرگواران به دلایلی از جمله این که تا کنون کتاب‌های متعددی در این زمینه نوشته و چاپ شده و این کار دوباره کاری محسوب می‌شود، از انجام این امر سر باز می‌زدم.

۱. سوره یوسف، آیه ۸۸: «ای عزیز! ما و خاندان ما را ناراحتی فرا گرفته، و متاع کمی (برای خرید مواد غذایی) با خود آورده‌ایم؛ پیمان را برای ما کامل کن؛ و بر ما تصدق و بخشش نما، که خداوند بخشنده‌گان را پاداش می‌دهد.

به هرروی، قرار شد که مباحث به شکل کتابی سودمند تهیه و مورد استفاده مداحان عزیز قرار گیرد؛ انشاءالله. از آنجا که روح حاکم بر آن جلسات به دلیل صفای باطن و اخلاص بزرگواران شرکت کننده در آن مجلس فضایی معنوی و به یاد ماندنی بود، تصمیم گرفتم مباحث در همان قالب و جملاتی ارائه شود که در آن جلسه عرضه شده بود، چرا که حس می‌کنم شاید با ایجاد تغییر در شیوه، جملات و مباحث، از آن فضای معنوی کاسته شود. رجاء واثق دارم خداوند توفیق دهد تا بتوانم آن جو معنوی را در قالب نوشتار به شما خوانندگان بزرگوار منتقل کنم.

همچنین در آن جلسات در کنار نقل عین مطلب، مسائل ضروری دیگری را نقل کرده‌ایم، که یکی از استدلال‌ها و عوامل مؤثر در اصرار برای تألیف این کتاب، نبودن این‌گونه مطالب در کنار هم و همزمان با نقل مقاتل بود که آوردن آن مباحث همراه مقاتل مستلزم حفظ همان شیوه بود. به سخن بهتر، آن مطالب در این قالب و شیوه بهتر جا افتاده و جواب می‌دهد، از این رو روش همان شیوه است. اما با توجه به اینکه دغدغه حقیر ممانعت از تکرار و کلیشه بوده و هست، سعی کردم در این کتاب ویژگی‌هایی گنجانده شود که آن را متمایز ساخته و کاری نو و سودمندتر شمرده شود.

و اما ویژگیهای کتاب:

۱. همان گونه که ذکر شد، تا کنون در این زمینه تألیفات فراوانی چاپ شده است و حتی بعضی از آن‌ها روایت‌های مختلف از کتب متعددی را درج کرده‌اند، اما در تمامی آن‌ها اولاً شیوه نگارش به گونه‌ای است که بیشتر به انباشت مطالب پرداخته‌اند و بعضاً یک متن به جهت یک یا دو جمله اختلاف یا جملات مترادف چندین بار تکرار شده است که این کار علاوه بر حجیم کردن کتاب، گاهی مایه کسالت و سر درگمی خواننده می‌شود و بحث مقایسه این متن‌ها با یکدیگر شاید از عهده همه خوانندگان بر نیاید.

ثانیاً در آن روش، تقدّم و تأخّر رویدادها رعایت نمی‌شود؛ برای مثال در جلاء‌المیون بعد از ذکر سخنان امام سجّاد علیه السلام با یزید و باز کردن دست امام علیه السلام، گزارش ورود اهل بیت و سؤال امام سجّاد علیه السلام که «اگر پیامبر صلی الله علیه و آله ما را با این دست بسته ...» آمده است و یا در صفحه ۸۴ جلد ۴۵ بحار الأنوار بعد از شرح حال امام سجّاد علیه السلام در شام و سخنانش با منتهال، سخنان سیدالشهداء در منزل قَصْرِ بَنی مُقَاتِل و سپس بحث‌های خروج امام علیه السلام از مکه یاد می‌شود، در صورتی که این بحث‌ها در صفحات ۲۸۰ و ۳۳۰ جلد ۴۴ بحار الأنوار آمده است. از این رو ما سعی کردیم مطالب تمامی کتب مآخذ در قالب یک متن آمده و اختلافات را در پاورقی‌ها ذکر کنیم تا خواننده در مواجهه با متون مختلف دچار تشویش ذهن نگردد.

همچنین سعی شده چیدمان مطالب به گونه‌ای باشد که تقدّم و تأخّر وقایع رعایت شود. با این روش جدا از آشنایی و تسلط به اختلافات که به خودی خود در متن انجام شده است، اگر موضوعی در کتابی نیامده باشد، خواننده با ملاحظه مآخذ ذکر شده در پاورقی‌ها و توضیحات آن‌ها متوجه آن خواهد شد، برای مثال شیخ صدوق (ره) در کتاب اُمالی خروج اهل بیت از مدینه به سوی کربلا را یاد کرده است و احتمالاً معتقد به حضور امام در مکه و ... نبوده است که خواننده با مطالعه صفحه مربوطه این کتاب کاملاً آن را می‌فهمد در صورتی که در چهار کتاب نفس المهموم، بحار الأنوار، مقتل جامع و مقتل امام حسین علیه السلام که اُمالی صدوق جزء مآخذ و مستنداتشان است، خواننده متوجه چنین چیزی نمی‌گردد و لازم است که حتماً به اصل کتاب اُمالی مراجعه کند.

۲. یکی دیگر از ضعف‌های کتاب‌هایی که مآخذ مختلف دارند این است که روایت‌های مختلف را گردآوری کرده اما آن‌ها را جمع بندی و نتیجه‌گیری نکرده‌اند و این می‌تواند مایه تشویش اذهان خوانندگان و سر درگمی آن‌ها شود، چرا که تمام خوانندگان امکان و

شرایط تحقیق بیشتر و جمع بندی درست را ندارند، برای مثال در منتهی الآمال با اینکه حضور اهل بیت در روز اربعین و در راه برگشت از شام را در چند جمله کوتاه بعید دانسته، باز هم گزارش بازگشت اهل بیت به کربلا به نقل از سید بن طاووس درج گردیده است، از این رو بعضی از خوانندگان این کتاب بی توجه به آن توضیح کوتاه فکر می کنند گزارش سید بن طاووس مربوط به روز اربعین است و حضور اهل بیت در روز اربعین و در راه بازگشت از شام روایت صحیحی است. در این کتاب سعی شده این کاستی تا حد امکان بر طرف شده و با استدلال های عقلی، منطقی و روایی نتیجه گیری مطلوبی برای خوانندگان داشته باشیم.

۳. متأسفانه عده ای از مداحان دسته هاشمی از زندگی اهل بیت بر اساس شنیده هایشان است و برخی دیگر غالباً مطالعاتشان از روی کتب مقاتل فارسی است، از این رو در مواجهه با کلمات و جملات عربی با توجه به اینکه در کتب مقاتل فارسی اسامی بدون اعراب آمده است و خواننده هم آشنایی لازم با این اسامی و اماکن را ندارد، استنباط خود را از تلفظ صحیح کلمه در مجالس به کار می برد. این موضوع هم در مورد اسامی اشخاص و اماکن صدق می کند و هم سخنان اهل بیت (علیهم السلام)، برای نمونه پیشتر مداحان نام کسی که سر امام (علیه السلام) را به کوفه بُرد و تحویل این زیاد داد خُوَلیُّ بْنُ یَزِیدَ عنوان می کنند، در صورتی که در کتب مقاتل عربی خُوَلیُّ بْنُ یَزِیدَ یا خُوَلیُّ بْنُ یَزِیدَ ذکر شده است. ما در این کتاب اسامی افراد و اماکن و جملات اهل بیت را با اعراب کامل آوردیم تا از تکرار چنین اشتباهاتی جلوگیری کنیم.

۱. حضرت آیت اغه شعرانی در صفحه ۲۸۵ نفس السهرم تأکید دارد خُوَلیُّ بْنُ یَزِیدَ صحیح است. البته در مقاتل خُوَلیُّ بْنُ یَزِیدَ نیز آمده است.

۴. سعی کردیم در کنار نقل روایات صحیح، روضه‌های غلط و ضعیف هم مشخص و معرفی شود که در کتب دیگر چنین چیزی نیامده است، برای مثال در دو کتاب الف. مقتل امام حسین ب. تاریخ قیام و مقتل جامع سیدالشهدا که با هدف شناسایی روضه‌های صحیح از روضه‌های غلط گردآوری و چاپ شده است، باز هم چنین کاری صورت نگرفته و خواننده حتماً باید روضه غلط در ذهنش باشد و با بررسی کتاب بیند چنین چیزی در آن کتاب آمده یا خیر و اگر نیامده است، جزء روضه‌های غیر مستند و غلط است و این کار شاید در توان تمام خوانندگان نباشد. ما در مواجهه با این‌گونه روضه‌ها دو شیوه را برگزیده‌ایم:

الف. در مورد آن دسته از روضه‌هایی که مطلبی در مخالفت آن در کتب مقاتل آمده است مثل روضه‌های شام عاشورا، بوسیدن برگ‌های بریده و ... با صراحت اعلام کرده‌ایم که جزء تحریفات و روضه‌های غلط است. ب. در مورد آن دسته از روضه‌هایی که مطلبی در مخالفت یا رد آن‌ها نیامده اما اصل مطلب نیز در هیچ یک از مآخذ مرجع ذکر نشده، در این‌گونه موارد نیز آن موضوع یا روضه را با یک عبارت سؤال بزرگ و با این جمله «در هیچ یک از مآخذ ما نیامده» به خوانندگان معرفی کرده‌ایم و آن پرسش مهم این است: به راستی موضوعی که در هیچ یک از مآخذ با آن گره منابع، نیامده چه مستندی می‌تواند داشته باشد؟ چرا در هیچ یک از کتب تاریخی معتبر نیامده است؟ حالب است بدانید این‌گونه موارد تا سده نه و ده اصلاً مطرح نبوده و غالباً از قرن دهم به بعد چنین تحریفاتی رونق گرفته و شایع شده است و نکته مهم‌تر آن که در مراجعه به این کتب نیز می‌بینیم با جملات کلی و پرابهام همچون: «در بعضی تواریخ آمده» «نقل است» «مشهور است» «راوی می‌گوید» و ... استناد داده شده و در بسیاری از موارد نیز اصلاً استنادی داده نشده است.

۵. متأسفانه بعضی از مداحان نوپا به دنبال روضه آماده می‌گردند و به مطالعه کتب معتبر نمی‌پردازند تا خودشان مطالب را در قالب روضه بیان کنند؛ شاید یکی از دلایل عدم مطالعه مقاتل معتبر و همچنین روآوردن مردم به نوارها یا کتبی که از روی نوارهای مداحان مشهور نوشته شده که برخی هم همراه با اغلاط فراوان است؛ همین باشد، از این رو مطالب کتاب را از حالت مقتل خارج کردیم و در قالب روضه آوردیم تا دوستان هنگام مطالعه با تفاوت‌های روضه با زبان حال و دیگر موارد فن بیان آشنا شوند.

۶. سعی کردیم تا حد امکان به فلسفه و مفاهیم سخنان اهل بیت و روضه‌ها پرداخته و آن را با شرایط روز بر مبنای وضع خودمان و وظایمان تطبیق دهیم. به سخن بهتر سعی کرده‌ایم روضه‌ها را کاربردی کنیم، چرا که بسیاری از انحرافات بر اثر عدم توجه به این اصل پدید آمده و این امر مهم ما را با فلسفه عزاداری‌ها آشنا می‌کند و می‌تواند موانع لغزش شود.

۷. نگرش نقادانه و نگاه امام شناسانه به مقاتل می‌تواند از دیگر ویژگی‌های این کتاب باشد. سعی شده مطالب کتب تاریخی و مقاتل با دید امام شناسی بررسی و پذیرش شود و در این راستا از آرای شیخ عباس قمی، محدث نوری، آیت الله شعرانی، علامه بیرجندی، رهبر معظم انقلاب حضرت آیت الله خامنه‌ای و ... تفاسیر زیارت جامعه کبیره، تفاسیر قرآن و سخنان اهل بیت، استفاده شود و ملاکی برای صحیح و ناصحیح بودن روایات قرار گیرند.

۸. شاید از دلایل روگردانی از مطالعه مقاتل این است که شماری از مقاتل وقایع را مفصل بیان و تعدادی نیز هیچ بیان نکرده‌اند، پس سعی کرده‌ایم بعضی از وقایع را که کمتر در مداحی‌ها کاربرد دارد مختصر کنیم، به گونه‌ای که موضوع ابتر نمانده و موجب اطاله کلام نیز نشود.

۹. اشعاری زیبا و پر محتوا به متن کتاب افزوده شد؛ برای این منظور ۴۷ دیوان و مجموعه اشعار برگزیده شعرا و بیش از هفده هزار شعر در قالب‌های گوناگون مورد مطالعه و بررسی دقیق قرار گرفت، همچنین جمعی از دوستان هم حاصل سالیان متمادی مطالعات خود را به عنوان برگزیده بهترین اشعار منتخب در اختیار ما قرار دادند.^۱ بعضی از اشعار نیز از سایت‌های تخصصی شعر انتخاب و گلچین شد و بدین‌سان در گزینش اول ۱۳۰۰ شعر انتخاب شد، در مرحله دوم ۴۰۰ شعر و در مرحله سوم ۱۱۰ شعر نهایی و انتخاب شد تا به همگان ثابت کنیم اشعار زیبا، با محتوای غنی و صحیح کم نیست. در گزینش اشعار به ترتیب اولویت، چهار اصل دلیل مد نظر قرار گرفته است:

الف. عدم مغایرت با روایت‌های معتبر مقاتل ب. حفظ حرمت و جایگاه اهل بیت در زبان شرح. استفاده از مفاهیم والای امام شناسی د. ارزشمندی و اعتبار ادبی و هنری شعر. (البته این اشعار بیشتر در قالب زبان حال است؛ اما زبان‌حالی که مغایر روایت نیست.) ضمناً در بعضی از اشعار به دلیل مغایرت با چهار اصل فوق، بعضی از ابیات را حذف یا تغییر داده‌ایم که ضمن ابراز ارادت و کسب اجازه از سراینده محترم پوزش می‌طلبیم.

۱۰. بی‌شک یکی از وظایف مداحان، ارائه شعر و مطلب متناسب با وقایع یومیه است و این امر، مستلزم آشنایی کامل مداح با تاریخ وقایع گوناگون مذهبی سال است، که شاید استخراج آن‌ها از کتب مختلف از توان، حوصله و فرصت همه افراد بیرون باشد، از این‌رو سعی کرده‌ایم جدولی نسبتاً کامل اما مختصر برای این موضوع در پایان کتاب گرد آورده تا به انجام این وظیفه مهم کمک کنیم.

۱. از این ۴۷ دیوان و مجموعه شعر تنها نام کتاب‌هایی که ۱۱۰ شعر نهایی از آنها انتخاب شده است به عنوان مأخذ کتاب آمده است.

۲. فرصت را غنیمت شمرده و از همه این بزرگواران تقدیر و تشکر می‌نمایم؛ انشا الله که این زحمات مورد عنایت حضرت دوست قرار گیرد.

روش تألیف این کتاب

۱. بیشتر کتب مقاتل یک موضوع یا روضه واحد را با جملات مترادف متفاوتی آورده‌اند و در این میان ممکن است چند کلمه‌ای هم با یکدیگر اختلاف داشته باشند! با توجه به اینکه روش ما استفاده و ذکر همه مطالب در قالب یک جمله‌بندی واحد است، در این گونه موارد، جملات مترادف را جزء اختلافات محسوب نکرده و از کلماتی که دارای اختلاف بودند هم تا جایی که در روح مطلب و موضوع خللی ایجاد نمی‌کرد چشم‌پوشی کرده و آن را جزء اختلافات به شمار نیاورده‌ایم تا بیهوده ذهن خوانندگان گرامی را با کلمات متفاوت خسته نکرده و اذهان را مُشوش نکنیم. در خصوص اختلافات نیز به این شیوه عمل کرده‌ایم که هرگاه اختلافی در متن‌ها وجود داشته در بالای آن شماره تُکی را درج و در پاورقی همان صفحه توضیحات لازم را ارایه کرده‌ایم تا خواننده پس از مطالعه متنی واحد در مراجعه به تُک‌ها اختلافات را هم دریابد. بدین‌سان خوانندگان نیز در می‌یابند که اساس اختلافات در نوع جمله‌بندی‌هاست.

گاهی از بعضی از مداح‌ها به خاطر عدم مطالعه مقاتل گسایه می‌کردم که بیشترشان می‌گفتند، هر مقتلی که بخوانیم دیگری می‌گوید در فلان مقتل مطلب چیز دیگری است و فکر می‌کنند مقاتل در کلّ روضه‌ها اختلاف دارند، در حالی که بسیاری از اختلافات در باره محلّ وقوع حوادث یا سخنان و یا مشروح و مختصر آمدن مطالب است. شاید یکی از دلایل ترویج و پخش روضه‌های غلط و تحریف شده هم همین باشد که با این آگاهی‌ها می‌توان مانع گسترش آن‌ها شد.

۲. در کتبی همچون *نفس المهموم*، *بحار الأنوار*، *مقتل امام حسین علیه السلام*، *جلاء العیون*، *منتهی الآمال*، *مقام زخار* و که روایت‌های مختلف از کتب گوناگون را ذکر کرده‌اند، در

موارد اختلافی تنها سند اصلی را در توضیحات پاورقی‌ها نام برده‌ایم، مگر این اختلافات از کتبی ذکر شده باشد که جزء مآخذ ما در این کتاب نباشد.

۳. متن‌های عربی کتاب از مآخذ ارشاد، امالی صدوق، لهوف، مُثیرُ الأُخْزان و بحارُ الأنوار است. در ترجمه‌ها نیز از شیوه ترجمه محتوایی استفاده شده تا بتوانیم از مستندات مآخذ مختلف استفاده کرده و به صورت روضه مطالب آورده شود، اما در این شیوه تا بدانجا پیش رفته‌ایم که روح کلی مطلب تغییر نکرده و خدای ناکرده مایه تحریف موضوع یا تدلیس حدیث نگردد. افزون بر این سعی شده مطالب نیز تا حد امکان با متن‌های عربی تطبیق داده شود تا اطمینان بیشتری حاصل گردد که در این راستا گاهی اصلاحاتی هم انجام شد برای نمونه در ترجمه بحارُ الأنوار در حدیث، زمان شهادت امام حسین علیه السلام بعد از نماز ظهر ذکر شده، در صورتی که در متن عربی بعد از نماز عصر آمده است. البته ممکن است مواردی نیز باشد که از چشم ما دور مانده باشد.

۴. در بعضی از گزارشات یا نامه‌ها که به نظر ما دارای پیام خاص امام شناسی، جامعه شناسی، انسان‌سازی یا بیان اهداف نبود، تمامی مطالب آن نامه یا گزارش ذکر نشده بلکه به ذکر عبارات اصلی بسنده شده تا جایی که با همین عبارات هم می‌توان به مراد کلام پی برد و خوانندگانی که مایل باشند متن کامل این گونه موارد را بدانند می‌توانند به مآخذ ذکر شده در پاورقی همان مطلب مراجعه کنند.

۵. در این کتاب بیشتر مطالب و روضه‌های کاربردی آمده است؛ (مطالبی که در مجالس خوانده می‌شود) برای مثال در بعضی از کتب مقاتل؛ مطالب فراوان در باره جایگاه و شخصیت هانی آمده که به جهت اختصار یاد نکرده‌ایم.

۶. در مراجعه به کتب تاریخی شاهد اختلافات فراوانی در تقدم و تاخر گزارش وقایع هستیم. لذا ما سعی کردیم با استفاده از مشترکات کتب مختلف، چیدمان مناسبی در ذکر

روایات برگزینیم؛ اما طبیعتاً نمی‌توان قطعی گفت ترتیب وقایع و شهادت‌ها مطابق همین ترتیب است.^۱

۷. بی‌شک فراوانی دراستنادات یک موضوع می‌تواند دلیلی بر صحت آن باشد، از این‌رو در ذکر مآخذ اسامی همه کتب را آورده‌ایم. از آنجا که نام کتب گاهی طولانی بود، به جهت کاهش از حجم کتاب، دو کلمه اول نام کتاب را یاد کردیم، هرچند صحیح‌تر آن است که ضمن درج نام کامل کتاب؛ برای تعیین صفحات نیز از حرف «ص» و برای معرفی جلد کتاب از حرف «ج» استفاده شود، اما به دلایل ذکر شده این کار را نکرده‌ایم، از این‌رو برای مثال به جای عبارت (بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار ج ۴۴ صص ۲۱۸ تا ۲۲۲) عبارت (بحار الأنوار ۲۱۸/۴۴) یا به جای (أمالی صدوق مجلس ۳۱ ص ۹۲۵) عبارت (أمالی صدوق ۹۲۵/۳۱) یاد شده است. ضمناً در کتبی که هم متن عربی و هم ترجمه آن بررسی و به آن استناد شده، شماره صفحات در پاورقی‌ها بر اساس کتب ترجمه می‌باشد. (جز کتب تاریخ الأمم والملوک، تاریخ یعقوبی، انساب الأشراف، الفتوح، مقاتل الطالبیین، تجارب الأمم، مروج الذهب و بحار الأنوار)

۸. در ذکر رجزهای شهدا نیز یکی از مشهورترین آن‌ها را آورده‌ایم، چرا که این موضوع در اصل مقتل و روضه تفاوتی ایجاد نمی‌کند.

۹. سخنان و توضیحات حقیر نیز در لابه‌لای جملات مقاتل گنجانده شده، زیرا که بعضی از روشنگری‌ها لازم بود در جای خودش گفته شود تا سودمندتر باشد. در بعضی موارد نوع جملات به کار برده شده به گونه‌ای است که ممکن است این شائبه ایجاد شود که آن

^۱ البته جناب آقای دکتر سنگری با انجام تحقیقات گسترده‌ای این موضوع را در کتاب آینه داران آفتاب ذکر کرده‌اند که علاقمندان می‌توانند جهت اطلاع به این کتاب مراجعه نمایند.

جملات نیز عین مقتل است که سعی کرده‌ایم در اینگونه موارد جملات حقیر را در [] بگنجانیم تا از هم جدا و مشخص باشد و چنان توهمی ایجاد نگردد.

۱۰. با آنکه پس از سال‌ها تلاش و بررسی دقیق اکثر کتاب‌های مقتل و با نظر خواهی‌های متعدد از اساتید دانشگاه و حوزه در تهران و قم^۱ کوشیده‌ام مجموعه‌ای بی نقص تقدیم دوسنداران اهل بیت کنم؛ باز هم هیچ گاه مدعی این نیستم که کتاب حاضر هیچ کم کاستی ندارد. از این روی چشم امید دارم در هنگام مطالعه در درستی و صحت آن سختگیری کرده و حقیر را از پیشنهادات، انتقادات و مطالب مستند و مستدل خود محروم نفرمایید باشد که مورد قبول حضرت دوست واقع گردد.

بمنه و کرمه

ناصر زارعی

^۱. چاپ کتاب نیز به مدت دو سال به جهت بهرمندی از این نظر خواهی‌ها به تأخیر افتاد؛ علیرغم اینکه کتاب آماده چاپ بود.